

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Агафонова Ганна Сергіївна

Беленко Іван Володимирович

Вплив політичної кризи 2000–2013 рр. на конституційний процес у Зімбабве

УДК 342:323.2-044.372] (689.1)«2000/2013»
DOI [https://doi.org/
10.24195/2414-9616-2018-2-87-92](https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-2-87-92)

Агафонова Ганна Сергіївна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та
міжнародних відносин
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
проспект Центральний 59-а,
Сєверодонецьк, Україна
Беленко Іван Володимирович
аспірант кафедри політології
та міжнародних відносин
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
проспект Центральний 59-а,
Сєверодонецьк, Україна

Політична криза в Зімбабве протягом 2000–2013 рр. суттєво відбилася на конституційному процесі в державі. Своєю чергою, чинна Конституція республіки Зімбабве, прийняттям якої завершилася криза, вплинула на результати політичної кризи листопада 2017 р., оскільки саме завдяки цій Конституції Емерсон Мнангагва зміг отримати президентську посаду. Наявні дослідження політичної системи Зімбабве не розглядають конституційний процес у країні як боротьбу за владу між політичними силами. Саме тому в цій статті було поставлено мету – виявити зв'язки між впливом, який здійснювала на політичний процес опозиція, і змінами, що були внесені до Конституції з метою зміцнення позицій влади. З огляду на це, було сформульовані завдання: проаналізувати передумови політичних криз 2000–2013 та 2017 рр., визначити роль основних політичних фігур у цих подіях, відстежити еволюцію основних політичних сил сучасного Зімбабве та дослідити внутрішньо- та зовнішньополітичний вплив на конституційний процес. Заради досягнення цієї мети були використані такі дослідницькі методи: системний, критично-діалектичний, структурно-функціональний, порівняльний, нормативно-ціннісний підхід, історичний і цивілізаційний методи, принцип наукового об'єктивізму, а також загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція і дедукція. Також дослідження базується на даних вторинного соціологічного аналізу.

У результаті виявлено, що політична криза 2000–2013 рр. була боротьбою між владою та опозицією, головним важелем якої стало внесення змін до Конституції. Результатом цієї боротьби став перерозподіл повноважень та обмеження особистої влади Президента, відображені в новій Конституції, яка була прийнята в 2013 р. Разом із тим криза 2000–2013 рр. вплинула на внутрішнє та зовнішнє становище Зімбабве, перетворивши її на країну-вигнанця. Під час аналізу подій, що передували кризі 2017 р., виявлено, що вона має докорінно іншу природу, оскільки була викликана, перш за все, боротьбою між поколіннями політичної еліти всередині правлячої партії. У підсумку подій, що відбулися в листопаді 2017 р., Зімбабве отримала нового Президента, який, однак, є представником старого політичного класу, та новий політичний курс, спрямований на те, щоб зробити країну відкритою для світу та побороти наслідки зовнішньополітичної ізоляції часів Р. Мугабе.

Ключові слова: Зімбабве, політична криза, конституційний процес, президент, переворот, Конституція, ЗАНУ-ПФ, МДС-М.

Вступ. 15 листопада 2017 р. у Зімбабве відбулося фактичне усунення від влади Роберта Мугабе – людини, яка з 1980 р. незмінно керувала країною. Лідерами, що очолили військовий переворот, стали Емерсон Мнангагва, колишній Перший Віце-президент, та Костянтино Чивенга – головнокомандувач «Сил оборони Зімбабве». Для Зімбабве, на відміну від багатьох країн Африки, це перший досвід військового заколоту. Переворот став підсумком боротьби між старою політичною елітою, що перебувала при владі з 1980 р. та яку уособлює Е. Мнангагва, та новою фракцією в складі правлячої ЗАНУ-ПФ «Покоління 40», неформальним лідером якої є Грейс Мугабе. У результаті стара еліта лишилася при владі, проте дії влади свідчать про те, що вона прислухалась до прагнень опозиції.

Поточний стан дослідження проблем політичного розвитку півдня Африки взагалі та Зімбабве зокрема є незадовільним. Основний внесок у

вивчення політичних систем та режимів країн регіону зробили іноземні дослідники: П. Бонд (Elite transition: from Apartheid to neoliberalism in South Africa), Х. Мапаїс (South Africa: Limits To Change: The Political Economy of Transition), А. Фулер (The Role of NGOs in Changing State-Society Relations: Perspectives from Eastern and Southern Africa), М. Лендж (British Colonial Legacies and Political Development). Окремі аспекти проблем політичного розвитку африканських держав розглядають Т. Карозерс, Дж.П. Платтеау, І. Філатова, Т. Дейч. В їхніх роботах висвітлюється проблеми трансформації режимів, динаміки політичних процесів та вплив зовнішніх факторів на політику. Однак, у цих працях не приділяється увага впливу міжрасових відносин на політичний процес.

Значна увага дослідженню політичних процесів у країнах Африки приділяється в Російській Федерації. У країні з 1959 р. функціонує Інститут Африки

при Російській Академії наук, що має спеціалізоване фахове видання «Азія й Африка сьогодні», аспірантуру та дві спеціалізовані ради із захисту дисертацій за відповідними напрямками (історія й економіка). Провідними дослідниками можна вважати А. Токарева, Ю. Скубка, Д. Зеленову, В. Шубіна, Е. Салахетдінова, В. Сидорова тощо. Також потужна наукова школа сформована в Інституті держав Азії та Африки при Московському державному університеті, історія якого сягає ще часів імператриці Єлизавети Петрівни, яка вже в наказі про створення університету передбачала відділення по дослідженню країн Сходу. Серед вчених варто виділити І. Абілгазієва, М. Мейєра, Н. Грому, Н. Ульченко. Таке детальне вивчення політичного розвитку Африки, на нашу думку, пов'язано з тим, що правлячі партії ПАР, Намібії, Мозамбіку мають історичні зв'язки з Російською Федерацією, що автоматично підвищує її роль у цьому важливому регіоні світу та, зрештою, допомагає просувати власні інтереси на міжнародній арені.

Серед українських дослідників проблематика Африки загалом і південної її частини зокрема не користується популярністю. Певною мірою висвітлюють відносини України з африканськими країнами Г. Музика, К. Каймашнікова, О. Мішин, М. Олійник-Дьомочко. Проте ці дослідження майже не стосуються політичних систем африканських країн, а політична аналітика сучасних процесів здійснюється переважно волонтерами громадських організацій дослідницького характеру, що певним чином знижує ефективність подібних досліджень.

Мета та завдання. Метою цієї статті є визначення впливу політичних криз 2000–2013 рр. та 2017 р. на процеси державотворення в Зімбабве. З огляду на поставлену мету, сформульовані дослідницькі завдання: виявити передумови політичної кризи, що розпочалася у 2000 р., її провідних політичних акторів; розкрити вплив зовнішньополітичних чинників на конституційний процес у Зімбабве; простежити еволюцію провідних сучасних політичних партій; проаналізувати конституційний процес та вплив на нього внутрішніх та зовнішніх факторів; визначити передумови та наслідки політичної кризи 2017 р.

Методи дослідження. Заради досягнення цієї мети були використані такі дослідницькі методи: системний, критично-діалектичний, структурно-функціональний, порівняльний, нормативно-ціннісний підхід, історичний і цивілізаційний методи, принцип наукового об'єктивізму, а також загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція і дедукція. Також дослідження базується на даних вторинного соціологічного аналізу.

Результати. Конституційний процес у Зімбабве почався ще до офіційного оголошення незалежності. 10 вересня 1979 р. у Лондоні розпочалась

конституційна конференція за участю міністра закордонних справ Великобританії лорда Каррінгтона, лідерів ЗАПУ (Zimbabwe African People's Union) і ЗАНУ (Zimbabwe African National Union) – Джозуа Нкомо та Роберта Мугабе, а також урядової місії з Солсбері, столиці невизнаної Зімбабве-Родезії, що складалась з Абея Музореви та Яна Сміта. В результаті конференції, що отримала назву Ланкастерхауської, був погоджений проект конституції, згідно з яким Зімбабве ставала парламентською республікою. Конституція надавала виборчі права усьому населенню країни, встановлювала квоту у 20 місць зі 100 у парламенті, а також гарантувала збереження майнових прав на землю для білошкірої меншості. На період загальних виборів влада в країні передавалась від невизнаного уряду А. Музореви до британського генерал-губернатора. В результаті виборів, що відбулись у лютому 1980 р., певнену перемогу одержала ЗАНУ, отримавши 63% голосів, що давало їй 57 з 80 закріплених за чорношкірими місць. Ще 20 місць отримала ЗАПУ, 3 місця дісталися Національній африканській раді колишнього прем'єра Зімбабве-Родезії А. Музореви. Всі 20 місць, закріплені за білими, отримав Родезійський фронт на чолі з Яном Смітом [7]. 18 квітня 1980 р. Зімбабве офіційно стала незалежною державою. Президентом був обраний представник ЗАНУ Кнаан Банана, прем'єр-міністром став лідер ЗАНУ Роберт Мугабе.

Вже у 1981 р. до Конституції були внесені перші поправки, що зменшували кваліфікаційні вимоги до юристів для того, щоб посади суддів стали доступними чорношкірим адвокатам. Було створено Верховний Суд. У 1984 та 1985 рр. були прийняті поправки, що розширювали повноваження президента – він отримував право призначати губернаторів провінцій та створювалася Комісія юридичної служби, головував в якій президент.

У цей час на внутрішньополітичній арені тривала боротьба між ЗАНУ та ЗАПУ як партіями-представниками інтересів шона та матабеле, двох найбільших етнічних груп у країні. На нашу думку, саме той факт, що ЗАНУ була репрезентантом шона (що кількісно переважали у складі населення), призвів до їхньої перемоги на парламентських виборах 1980 та 1985 рр. У 1982 р. у Матабелеленді були проведені етнічні чистки, під час яких загинуло понад 10 тис. представників цієї народності. Процес боротьби ЗАНУ – ЗАПУ тривав до 1987 р., коли була досягнута угода з поглинання ЗАПУ. Утворився блок ЗАНУ-ПФ (Zimbabwe African National Union – Patriotic Front). Таким чином, Роберт Мугабе посилював свою особисту владу.

У тому ж 1987 р. було прийнято дві суттєві зміни до Конституції. Вони стосувались відміни квот парламентських місць для білих та запровадження президентської форми правління. При цьому

посада прем'єр-міністра скасовувалась. Президентом ставав Роберт Мугабе, віце-президентом – Джошуа Нкомо.

Поправки 1989–1990 рр. створювали посаду другого віце-президента, скасовували верхню палату парламенту – Сенат, але одночасно збільшували кількість депутатів у парламенті до 150, 120 з яких обирались в одномандатних округах, 8 – губернатори провінції, окрім міст Хараре та Булавайо, 10 обирались провінційними Асамблеями, а ще 12 призначав президент. Також була розпочата земельна реформа, тобто перерозподіл сільськогосподарської землі від білих фермерів до чорношкірих селян. Спочатку планувалось прийняти акт, що дав би змогу націоналізувати землю, але тодішній генеральний секретар Співдружності Націй нігерієць Емека Аньяоку вмовив Р. Мугабе не вносити таку поправку в Конституцію з огляду на те, що в ПАР проходив процес демонтажу системи апартеїду і це могло б бути зірвано націоналізацією землі у білих фермерів у сусідньому Зімбабве. Натомість прийняли поправку, що зобов'язувала фермерів продавати землю за умов належної компенсації.

В 1990-х рр. у країні поступово наростала економічна криза. Це було пов'язано з неефективністю економічних реформ, націлених на створення вільного ринку, на яких наполягав МВФ. Також загострювалось земельне питання, оскільки селяни не мали власних коштів на відшкодування вартості землі, а Велика Британія, яка за усними домовленостями мала виділяти гроші на викуп землі у фермерів, такі кошти майже не надавала. У 1997 р. лейбористський уряд взагалі відмовився від цього. На цьому фоні в країні з'явилась нова впливова сила – Асоціація ветеранів боротьби за визволення Зімбабве. Ця організація добилася виплати кожному з 50 тис. її членів по 50 тис. зімбабвійських доларів одноразово та ще по 2 тис. щомісяця [9]. Це призвело до дефіциту бюджету та підвищенню інфляції. Керівництво Зімбабве стрімко втрачало довіру, що призвело до кризи легітимності.

У таких умовах у 1999 р. з'являється партія МДС (Movement for Democratic Change), яку очолив впливовий лідер профспілок Морган Цвангіраї. Партія об'єднала всі опозиційні ЗАНУ-ПФ елементи. Щоб збільшити свою підтримку серед електорату, ЗАНУ-ПФ виносить на референдум проект Конституції, одним із ключових положень якого є націоналізація землі, компенсацію за яку має сплатити Великобританія. За підсумками референдуму, що відбувся у лютому 2000 р., проект сенсаційно для влади не був прийнятий. «Проти» проголосувало понад 54% виборців. Такий результат не влаштував ЗАНУ-ПФ, оскільки влітку того ж року мали пройти парламентські вибори і партія влади могла програти на них. Тому до чинної Конституції була внесена поправка про конфіскацію

земель без відшкодування. В короткі терміни кількість комерційних фермерських господарств зменшилось з 4,5 тис. до менш ніж 300. Проте такий крок не допоміг ЗАНУ-ПФ втримати свої позиції. На виборах, що відбулись у липні 2000 р., МДС набрав 47%, а ЗАНУ-ПФ – лише на 1,6% більше [7].

Конфіскація земель призвела до падіння сільськогосподарського виробництва, що тільки поглибило економічну кризу, та введення санкцій країнами ЄС та Сполученими Штатами. Також фінансову підтримку Зімбабве перестали надавати МВФ та Світовий Банк [1].

На протидію режиму Р. Мугабе, західні неурядові організації надавали МДС фінансову та інформаційну підтримку. Це було пов'язано з невідповідною М. Цвангіраї конфіскації землі та його загальною прозахідною орієнтацією. Р. Мугабе, натомість, проголосив політику «Дивись на Схід», орієнтовану, насамперед, на Китай. Така політика була зумовлена давніми зв'язками ЗАНУ з КНР ще з часів визвольної війни та китайськими інвестиціями в економіку Зімбабве без втручання у внутрішню політику. Також КНР надавала підтримку Зімбабве на міжнародній арені, наприклад, разом із Російською Федерацією заблокували рішення Ради Безпеки ООН про введення санкцій проти Зімбабве у 2008 р. Таким чином, протистояння ЗАНУ-ПФ – МДС, Мугабе – Цвангіраї відбувалося ще й по лінії «схід» – «захід» [2].

Набравши на президентських виборах 2002 р. 56% голосів (проти 83% на виборах 1990 р.) [7], Р. Мугабе ініціював чергові зміни до конституції. Так, у 2005 р. приймається поправка, згідно з якою знов створюється Сенат, що складався з 66 сенаторів, 50 з яких обирались у 10 провінціях, по 5 від кожної провінції, 8 – представники, що обрані провінційними Асамблеями, окрім Хараре і Булавайо, Президент Національної ради керівників (ради традиційних лідерів, тобто племінних вождів) та його заступник, а 6 призначаються Президентом. Це мало зміцнити позиції президента у законодавчій гілці влади.

На виборах до Асамблеї, що відбулись у березні 2005 р., ЗАНУ-ПФ значно покращила свої результати, отримавши 78 зі 120 місць, що були виборними у нижній палаті. На виборах у Сенат у листопаді того ж року ЗАНУ набрала 73,71% голосів, що дало їй 43 з 50 виборних місць у Сенаті. Таким чином, за допомогою механізмів конституційної інженерії позиції правлячої партії та особисто Президента дещо зміцнились, особливо у новоствореному Сенаті.

Отримавши таку підтримку, влада здійснила «Операцію Мурамбатсвіна» («Очищення від бруду»), під час якої в столиці країни, місті Хараре, були знесені нетрі бідноти. Офіційно було заявлено, що це зроблено з метою припинення нелегальної торгівлі валютою та продуктами, що про-

цвітала в таких місцях, а також зменшення ризику поширення інфекційних захворювань. Проте є неофіційна версія, відповідно до якої це було зроблено задля того, щоб не допустити використання опозицією бідноти з таких кварталів для організації протестів. Ця акція викликала серед країн Заходу бурхливу реакцію, що призвело до посилення санкцій проти правлячої еліти Зімбабве [8].

Економіка країни стрімко падала. В березні 2007 р. була зафіксована інфляція на рівні 22 000%. На цьому фоні підтримка опозиційної МДС зростала, незважаючи на те, що в 2005 р. вона розпалась на дві фракції МДС-Т із лідером Морганом Цвангіраї та МДС-М, очільником якої став Артур Мутамбара. Опозиція домагалась збільшення свого представництва у владі. Для політичного врегулювання на Хараре також здійснювала тиск сусідня ПАР та САДК (Southern African Development Community) – Співтовариство розвитку півдня Африки. Тож сторони пішли на компроміс та прийняли нові поправки до Конституції, що розширювали склад Асамблеї та Сенату, зменшували строк президентських повноважень із 6 до 5 років та синхронізували парламентські вибори з президентськими. Кількість депутатів нижньої палати парламенту зростала до 210, що обирались у 210 одномандатних округах. Президент більше не мав права призначати членів Асамблеї. Сенат збільшувався до 93 членів, 60 з яких обирались у 60 одномандатних округах, по 6 у кожній із провінцій, 10 – губернатори провінцій, 16 були обрані провінційними Асамблеями, по 2 від кожної, окрім Хараре та Булавайо, Президент Національної ради керівників та його заступник, ще 5 призначав президент [5].

У березні 2008 р. одночасно відбулись парламентські та президентські вибори. Партія влади, ЗАНУ-ПФ отримала 97 мандатів у Асамблеї, а обидві фракції МДС разом – 109. Президентські вибори влада також фактично програла, оскільки Р. Мугабе набрав 43,2%, а М. Цвангіраї – 47,9% [7]. Оскільки жодна зі сторін не набрала необхідної кількості голосів, мав відбутися другий тур. У період підготовки до другого туру на опозиційного кандидата намагалися впливати представники силових структур, що підпорядковувались особисто Р. Мугабе, і М. Цвангіраї був заарештований. Щоб його відпустили, довелося втручатись Президенту ПАР Табо Мбекі. За кілька днів до голосування М. Цвангіраї зняв свою кандидатуру, мотивувавши це тиском на себе та родину. 27 червня 2008 р. вибори виграв Р. Мугабе на безальтернативній основі, отримавши 85,5% голосів. Проте на політичній арені ситуація не стабілізувалася, що дедалі більше впливало на економіку.

У вересні 2008 р. за посередництва Табо Мбекі між ЗАНУ-ПФ, з одного боку, та МДС-Т і МДС-М, з іншого, відбулись переговори, під час яких було підписано Глобальну політичну угоду. Вона перед-

бачала створення уряду національної єдності, вироблення проекту нової конституції, проведення конституційного референдуму та загальних виборів. Коаліційний уряд мав складатися з Президента, двох Віце-президентів, Прем'єр-міністра, двох його заступників та 31 міністра, 15 з яких мали бути представниками ЗАНУ-ПФ, 13 – МДС-Т, а ще 3 – МДС-М. Прем'єр-міністром мав стати М. Цвангіраї, а А. Мутамбара – одним із його заступників. Проте минуло ще кілька місяців, поки були прийняті відповідні зміни до Конституції, тож країна отримала новий уряд лише у лютому 2009 р. [6].

З огляду на прийняття Глобальної політичної угоди ЄС та США почали поступово знімати санкції проти економіки Зімбабве, залишивши санкції проти вищого керівництва країни. На фоні досягнутого політичного компромісу та зняття санкцій економіка почала зростати. Вже у 2009 р. приріст становив 5,7%, а у 2010 – 9% [4].

Незважаючи на підписання угоди, жодна зі сторін не довіряла одне одній. Так, посаду ключового міністра внутрішніх справ отримав і представник ЗАНУ-ПФ, і МДС-Т. Однак на перший план почали виходити внутрішньопартійні проблеми. В рядах МДС-М відбулась зміна лідера, ним став Велшмен Нкубе, а партія, відповідно, стала називатись МДС-Н. Проте А. Мутамбара за підтримки Р. Мугабе залишився на посту Віце-прем'єра. У лавах МДС-Т також зростало невдоволення діяльністю М. Цвангіраї, якого звинуватили у занадто великій поступливості Р. Мугабе. Проблеми не минули і ЗАНУ-ПФ, де розгорнулася боротьба між можливими наступниками Р. Мугабе – Першим Віце-президентом Джойс Муджуру та спікером Асамблеї Емерсоном Мнангагвою.

Проект нової Конституції був готовий вже у 2011 р., але його узгодження тривало до кінця 2012 р. Проект передбачав розширення повноважень парламенту, обмеження президентства двома каденціями, встановлення квот для представництва жінок в Асамблеї, зменшення кількості сенаторів і встановлення квот для представництва інвалідів у Сенаті. Також у проекті Конституції визначались засади державної політики, надавались розширені повноваження місцевим органам влади, знімалось право вето президента на законотворчу діяльність парламенту. Також проект не передбачав посади прем'єра [10]. Всі сторони, що підписали Глобальну політичну угоду, підтримали цей проект.

Конституційний референдум відбувся 16 березня 2013 р. 94,49% виборців проголосували за підтримку цього проекту. Західні неурядові організації не були допущені як наглядачі у день голосування, проте ЄС визнав референдум таким, що відбувся без фальсифікацій.

Після проведення референдуму мали відбутися загальні вибори, проте сторони довго не могли

узгодити дату. ЗАНУ-ПФ заявляла, що МДС-Т намагається відтягнути вибори якомога далі, аби довше протриматись при владі.

Вибори відбулися 31 липня 2013 р. Роберт Мугабе набрав 61,9%, Морган Цвангіраї – 33,94% голосів виборців. ЗАНУ-ПФ отримала 160 з 210 місць у Асамблеї, МДС-Т – 49. У Сенат пройшло 37 представників ЗАНУ-ПФ та 21 представник від МДС-М [11]. Кризу довіри до ЗАНУ-ПФ і Роберта Мугабе було подолано.

З 2013 р. Морган Цвангіраї та МДС-Т не відігравали якоїсь значної ролі в політичному житті Зімбабве, хоча і мали доволі велике представництво у законодавчій владі. Натомість уся внутрішньополітична боротьба точилася навколо фігури наступника Р. Мугабе [3]. У процесі цієї боротьби у 2014 р. відбулась заміна Першого Віце-президента Дж. Муджуру на Емерсона Мнангаву, який став вважатися найбільш вірогідним наступником. Проте заміна Першого Віце-Президента не означала, що ця боротьба завершилася, оскільки свої владні амбіції стала висувати дружина Р. Мугабе Грейс. Саме вона була союзницею Е. Мнангави у боротьбі з Дж. Муджуру.

Прагнення Грейс Мугабе стати наступним лідером Зімбабве, на нашу думку, є головною причиною звільнення Емерсона Мнангави із займаної ним посади, що призвело до нової політичної кризи та спочатку фактичного, а пізніше – і конституційного усунення Роберта Мугабе з посади Президента. Фактично протистояння Грейс Мугабе з Е. Мнангавою, окрім особистісного рівня, мало рівень протистояння різних поколінь політичної еліти – «старої», що боролася з колоніалізмом, та «нової», що прагне до політичних змін та виведення Зімбабве з вузького кола «країн-вигнанців».

Завдяки правовій колізії, що має місце в Конституції Зімбабве, посаду Президента у разі відставки чинного голови держави отримує людина, яка визначається правлячою партією. Саме тому 19 листопада 2017 р. Е. Мнангава став лідером ЗАНУ-ПФ, а вже 24 листопада – Президентом Зімбабве.

Зміна вищого керівництва країни позначила прагнення до відновлення співпраці з країнами заходу. Так, у січні 2018 р. Е. Мнангава підтвердив проведення президентських та парламентських виборів у липні 2018 р. та допущення західних наглядців. Також було задекларовано прагнення до повернення до Співдружності Націй, з якої Р. Мугабе вивів Зімбабве в 2003 р. після критики результатів виборів. У країні тривають певні економічні зміни. Так, білошкірим дали змогу брати землю в оренду строком до 99 років, як і чорношкірим, який із 2000 р. для білошкірих становив лише 5 років. Проте про відшкодування вартості землі поки не йдеться. Триває процес формування законодавства, що має зробити Зімбабве більш привабливим для інвесторів.

Висновки. Таким чином, стверджуємо, що внутрішньополітична криза 2000–2013 рр. суттєво вплинула на конституційний процес у Зімбабве, аж до прийняття нової Конституції, що суттєво обмежила особисту владу президента. Саме політична криза, посилена кризою легітимності, та боротьба між владою та опозицією стали тим фактором, що спричинив прийняття змін до попередньої конституції. Політична криза листопада 2017 р. мала докорінно іншу природу, це була боротьба за владу між різними поколіннями політичної еліти всередині правлячої партії. Розвиток подій призвів до падіння одного з найбільш довготривалих режимів особистої влади Африки, проте влада залишилася в руках старої еліти, яка перейняла прагнення молодих лідерів до намагання зробити Зімбабве більш відкритим для світу, особливо країн Заходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Салахеддинов Э.Р. Влияние внешних факторов на кризис в Зимбабве в начале XXI века: автореф. дис. ... канд. ист. наук: спец. 07.00.15. «История международных отношений и внешней политики». Москва, 2015. 19 с.
2. Харитоновна Е.В. Зимбабве на перепутье / Е.В. Харитоновна, С.М. Тищенко. Азия и Африка сегодня. 2011. № 3. С. 34–38.
3. Шубин В.Г. Выбор Зимбабве. Азия и Африка сегодня. 2014. № 1. С. 29–33.
4. Шубин В.Г. Зимбабве: кризис преодолён? Азия и Африка сегодня. 2012. № 5,6. С. 21–25, 44–47.
5. Constitution of Zimbabwe as amended at 1st February, 2007. URL: <http://www.refworld.org/docid/4a1e9c2d2.html>.
6. Constitution of Zimbabwe as amended at 13th February, 2009. URL: <http://www.refworld.org/docid/4a1ea0df2.html>.
7. Elections in Zimbabwe. URL: http://africanelections.tripod.com/zw.html#1980_House_of_Assembly_Election.
8. Masunungure E. Zimbabwe's Militarized, Electoral Authoritarianism. Journal of International Affairs. 2011. № 1. P. 47–64.
9. Obituary: War Veterans leader 'Hitler' Hunzvi 4th June, 2001. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1369182.stm>
10. Zimbabwe's Constitution of 2013. URL: https://constituteproject.org/constitution/Zimbabwe_2013?lang=en 7.
11. Zimbabwe's MDC Challenges Robert Mugabe Election Victory. 9th August, 2013. URL: <http://www.bbc.com/news/world-africa-23637580>.

REFERENCES:

1. Salakheddinov, E.R. (2015) Vliyaniye vneshnikh faktorov na krizis v Zimbabwe v nachale XXI veka [Influence of External Factors on the Crisis in Zimbabwe at the Beginning of the XXI Century]: avtoref. dis. na soiskaniye uch. stepeni kand. ist. nauk: spets. 07.00.15. «Istoriya mezhdunarodnykh otnosheniy i vneshney politiki». Moskva. 2015. 19 p.

2. Kharitonova, E.V. (2011) Zimbabwe na pereputye [Zimbabwe at the crossroads]. *Asia and Africa today*, no 3, pp. 34–38.
3. Shubin, V.G. (2014) Vybory Zimbabwe [The choice of Zimbabwe]. *Asia and Africa today*, no 1, pp. 29–33.
4. Shubin, V.G. (2012) Zimbabwe: krizis preodolen? [Zimbabwe: crisis overcome?]. *Asia and Africa today*, no 5,6, pp. 21–25, 44–47.
5. Constitution of Zimbabwe as amended at 1st February, 2007. URL: <http://www.refworld.org/docid/4a-1e9c2d2.html>
6. Constitution of Zimbabwe as amended at 13th February, 2009. URL: <http://www.refworld.org/docid/4a1ea0df2.html>.
7. Elections in Zimbabwe. URL: http://africanelections.tripod.com/zw.html#1980_House_of_Assembly_Election.
8. Masunungure, E. (2011) Zimbabwe's Militarized, Electoral Authoritarianism. *Journal of International Affairs*, N.Y., no 1, pp. 47–64.
9. Obituary: War Veterans leader 'Hitler' Hunzvi. 4th June, 2001. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1369182.stm>
10. Zimbabwe's Constitution of 2013. URL: https://constituteproject.org/constitution/Zimbabwe_2013?lang=en
11. Zimbabwe's MDC Challenges Robert Mugabe Election Victory. 9th August, 2013. URL: <http://www.bbc.com/news/world-africa-23637580>.

Influence of the Political Crisis of 2000–2013 on the constitutional process in Zimbabwe

Ahafonova Hanna Serhiivna

Ph.D. in Political Science, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Political Science and International Relations, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University pr. Central 59-a, Severodonetsk, Ukraine

Bielienko Ivan Volodymyrovych

Post-Graduate Student at the Department of Political Science and International Relations, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University pr. Central 59-a, Severodonetsk, Ukraine

The political crisis in Zimbabwe during the years 2000–2013 has significantly reflected on the constitutional process in the state. In turn, the current constitution of the Republic of Zimbabwe, with the help of the adoption of which ended in crisis, influenced the results of the political crisis of November 2017, because it was thanks to this Constitution that Emerson Mnangagwa was able to obtain a presidential post. Existing research on the political system of Zimbabwe does not consider the constitutional process in the country as a struggle for power between political forces. That is why the purpose of this article was to identify the relationship between the influence exercised by the opposition on the political process and the changes made to the Constitution in order to strengthen the positions of the authorities. In view of this, the task was formulated: to analyze the preconditions of the political crises of 2000–2013 and 2017, to determine the role of the main political figures in these events, to trace the evolution of the main political forces of modern Zimbabwe and to study the internal and external influence on the constitutional process. In order to achieve this goal, the following research methods were used: systematic, critical-dialectical, structural-functional, comparative, normative-value approach, historical and civilization methods, the principle of scientific objectivism, as well as general scientific methods on which any -any research: analysis and synthesis, induction and deduction. Also, the study is based on secondary sociological analysis data. As a result, it was discovered that the political crisis of 2000–2013 was a struggle between the government and the opposition, the main lever of which was the introduction of amendments to the Constitution. The result of this struggle was the redistribution of powers and restrictions on the personal power of the President, reflected in the new Constitution, which was adopted in 2013. However, the crisis of 2000–2013 has affected the internal and external situation of Zimbabwe, turning it into an expatriate country. In analyzing the events that preceded the crisis of 2017, it was found that it has a radically different nature, since it was primarily caused by the struggle between generations of the political elite within the ruling party. As a result of the events that took place in November 2017, Zimbabwe received a new president, who is still a representative of the old political class, and a new political course aimed at making the country open to the world and overcoming the effects of the foreign policy isolation of the time of R. Mugabe.

Key words: Zimbabwe, political crisis, constitutional process, president, coup, constitution, ZANU-PF, MDS-M.